

מבית לוי

פסקי ומנהגי מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל
גאב"ד ור"מ זכרון מאיר ב"ב ובעל "שבט הלוי"
נערך ע"י הגאון רבי משה שטיין שליט"א

בס"ד

ניסן תש"פ

פסקי הלכות לחג הפסח בעת חירום קורונה (ד)

באחת השנים לפני כשלושים שנה רציתי להיות נוכח בבדיקת חמץ אצל מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל. הרבי זצ"ל לא אהב שהסתובבו אצלו בבית, ולכן לפני שחזר מתפילת מעריב אמרתי לרבנית ע"ה שאני מבקש להיות נוכח בבדיקת חמץ. כשהרבי חזר אמרה לו הרבנית הרב שטיין רוצה לראות את בדיקת החמץ אצלך, ונענע בראשו לאות הסכמה.

לפני הבדיקה הטמינו הנכדים עשרה פתיתים במקומות שונים בדירה, הרבי ניגש לבדיקה, נטל את ידיו, הדליק נר שעוה, ואמר יהי רצון והתחיל לבדוק. תחלה בדק את חדר הלימוד, ניגש למעקה החלון, בדק על השולחן ומתחתיו ובפינות החדר, המשיך לסלון ושוב בדק את מסגרת החלונות ובפינות החדר, ופתח מגירה אחת שבה היה מניח ממתקים לילדי החלאקה, והמשיך בפרוזדורים, לא נכנס למטבח שהיה מסודר כולו לפסח וכבר בישלו בו. לא נכנס למרפסת הסוכה ששם הניחו כלים ומצרכים שמכרו לגוי, ולא נכנס לחדר האמבטיה, וכן לא נכנס לחדר שינה.

שאלתיו אח"כ מדוע לא בודק בחדר השינה, הרי אמרו בגמ' שיש לבדוק אוצרות יין ושמן מפני שפעמים שהשמש נכנס באמצע הסעודה ופיתו בידו ליעול לצרכי הסעודה, ואם כן הרי בחדר השינה נמצאות המגבות ובאמצע הסעודה יתכן להכנס ופתו בידו לקחת מגבת, וענה לי בתמיה מי נכנס עם פרוסת לחם לחדר שינה!

הבדיקה כולה ארכה עד חצי שעה, ובימים טרופים אלו יש להדגיש זה היה בלי מתח.

וסיפר לי בנו יד ידי הרה"ג אברהם אליהו ואזנר שליט"א רב ביהמ"ד שבט הלוי ברכפלד כי בשנים שהיו ילדים קטנים בבית היה רבינו זצ"ל בודק ארונות ותחת המיטות.

בדיקת חמץ למעשה

בשנה זו עקב המצב יש להקדיש יותר זמן עבור הילדים ובני הבית, ויש לעשות בדיקת חמץ מה "שמחוייבים" על פי דין.

היינו שכל הארונות, ותנור האפיה, וכל שאר מקומות וכלים שאין עומדים להשתמש בהם בפסח, יש למוכרם לגוי וזה פוטר מחיוב נקיונם ובדיקת חמץ.

בתי כנסת

כפי הנראה כעת בתי הכנסת ובתי המדרש יהיו סגורים ובהרבה מהם נשאר חמץ גמור, על הגבאי לזכור למכור את החמץ, וכן היות וגם לא יוכלו להכנס לשם בחול המועד אינו חייב לבדוק שם רק לעשות מכירת חמץ כדין.

אלכוהול – ג'ל

לשאלת רבים פורסם מטעם ועד הכשרות של העדה החרדית שיש אלכוהול – ג'ל עם הכשר שלהם ובאם אין ניתן להשתמש בלי הכשר ולשטוף את הידיים לפני שנוגעים באוכל.

בעז"ה בשבוע הבא נכתוב את ההלכות הנוגעות השנה
לגבי שריפת חמץ, תענית בכורים, ברכת טל במוסף ביחיד ועוד

בדיקת חמץ

סדר הבדיקה וזמנה

- א. בתחלת ליל י"ד בניסן לאחר תפילת מעריב בודקין את החמץ. צריך להפסיק בצאת הכוכבים את כל העיסוקים כולל לימוד תורה, ולהתפלל מעריב, ולבדוק מיד את החמץ^א. ורע המעשה שחנויות פתוחות ואנשים נכנסים וקונים ושוכחים את העיקר.
- ב. כתב הרמ"א נוהגים לכבד את הבית קודם הבדיקה כדי להקל על הבדיקה^ב.
- ג. נוהגים להניח במקומות שונים בבית עשרה פתיתים קטנים שאין בכל אחד מהם כזית (ובצירוף כולם יש כזית)^ג, כדי שימצאם הבדוק. ויניח חמץ קשה ובאופן כזה שלא יתפזר ולא יאבד^ד.

בדיקה לאור הנר חשמל ופנס

- ד. הבדיקה תהא לאור נר יחידי. וכשר לזה נר שעוה וכן נרות שלנו (העשויים מפרפין ואפילו לכתחילה). ואם בדק באבוקה לא יצא ידי חובת בדיקה וצריך לחזור ולבדוק לאור נר יחידי^ה. והמנהג ליטול נוצות ולנקות עמהם את החורים והסדקים שיש בהם חשש חמץ. אור החשמל שבחדר אינו מספיק לבדיקה כיון שאינו מגיע לחורים ולסדקים ולכל פינות הבית. ובמקום שאין נר, או שיש חשש לבדוק

-
- א. שו"ע סי' תל"א.
 - ב. מסקנת המ"ב (סי' תל"א סק"ח) שגם המתפלל ביחידי בביתו יתפלל תחלה ואח"כ יבדוק, ע"ש.
 - ג. שו"ע סי' תל"ג ס"א.
 - ד. שו"ע (סי' תל"ב סק"ז).
 - ה. סי' תל"ב ס"ב. וטעם המנהג עפ"י האריז"ל. וכתב בשעה"צ (סקי"ב) בשם ספר פתחי תשובה שכיון שנהגו לכבד את הבית קודם הבדיקה היטב, יש מקום למנהג זה גם מעיקר הדין כדי שלא תהא הברכה על הבדיקה לבטלה.
 - ו. סי' תל"ב במ"ב (ס"ק יו"ד).
 - ז. מ"ב ס"ק מ"ו.

בגד מחשש דליקה, בודק בפנס ומברך עליו. מרן זצ"ל נהג שלא להדליק את אור החשמל בחדר בשעת הבדיקה. ובאופן שאור החשמל מסייע לו לבדיקה ידליקנו.

הפסק בשעת הבדיקה

ה. קודם שמתחיל לבדוק נוטל ידיו, ומברך אקב"ו על ביעור חמץ. ויזהר שלא לדבר בין הברכה לתחלת הבדיקה (ואם סח חוזר ומברך). וטוב שלא לדבר בדברים שאינם צורך הבדיקה עד לאחר גמר הבדיקה, (ומ"מ אם סח אינו חוזר ומברך).^ט אם נצרך לנקביו באמצע הבדיקה יברך אשר יצר אחר נטילת ידים, (ואין בזה משום הפסק). ונראה שגם ברכת ברוך ורעם יכול לברך, וכן לענות ברוך הוא וברוך שמו על ברכת אחרים.

באם הטלפון מצלצל ואין מישהו מבני הבית שירימו את השפופרת [וחושב שאולי הוא דבר נחוץ], נראה דמותר לו לגשת ולשמוע במה המדובר, ואם יכול לדחות את השיחה לאחר הבדיקה ידחה, ובאם לאו יקצר ויחזור להמשיך את הבדיקה.

בדיקת דירה וחנות ובית משותף

ו. כל מקום שדרך להכניס בו חמץ לפעמים חייב בבדיקה, ובמקום שיש ילדים קטנים כל הבית במקום שיד הקטנים מגעת נחשב למקום שמכניסים בו חמץ וטעון בדיקה.^י בזמן זה שהילדים נמצאים כל הזמן בבית יש לבדוק יותר במקום שעלולים להכניס בו חמץ.

ז. כמו כן חייבים בבדיקה חנות ומשרד ומחסן וכיו"ב כיון שהדרך להכניס שם חמץ לפעמים, ואפילו אם אינו חושב להשתמש במקומות אלו בפסח חייב בבדיקה כיון שהם ברשותו. (באם אינו מוכרם לגוי). וכן מכונית חייבת בבדיקה.

ח. הבדוק את ביתו וחנותו בליל בדיקת חמץ מברך ברכה אחת, ואינו מברך על כל אחד מהם גם אם החנות בחצר אחרת ואפילו היא בעיר אחרת, שאין ההליכה חשובה הפסק, וכן בעל מכונית יבדקנה מיד לאחר שבדוק בביתו. והבדוק את ביתו וגם בודק בית חבירו

ז. שמעתי ממרן זצ"ל. [וכן שמעתי בשם מרן החזו"א, וכ"כ בספר שערים המצוינים בהלכה (סימן קי"א סק"ד) שא"צ נר אלא אור ע"ש].

ח. הטעם לזה לפי שאחז"ל שאור הנר יפה לבדיקה בלילה אבל ביום מחשיך (פסחים ד' ע"א וברש"י) ואור החשמל גם הוא מפריע לאור הנר, ועיין בשב"ל (ח"א סימן קל"ו).

ט. סי' תל"ב ס"ח.

י. עיין במ"ב (סימן נ"א סק"ח) שמתיר לברך באמצע פסוד^ז אשר יצר, וע"ש בביאורו^ל דשמו יצטרך שוב, וכאן קיל יותר ההפסק.

יא. כף החיים (סי' תל"ג סק"ל).

- בשליחות חבירו מברך ב' ברכות אם לא שהם סמוכים ממש^{יב}.
- ט. מי שחנותו וכדומה בעיר אחרת וקשה לו לנסוע בליל י"ד לבדקם (ואינו מוכרם לנכרי לפסח) יבדוק בליל י"ג לאור הנר בלא ברכה, ואם אינו נמצא שם בלילה או שמכניס עדיין חמץ ביום י"ג, יבדוק ביום י"ג כשיוצא מהמקום.
- למעשה בזמן זה אם לא יוכל לבדוק את החנות כן יסתמך על מכירת חמץ.
- י. בבית משותף חייב כל אחד מהשכנים לבדוק את החמץ בחדר המדרגות בארון החשמל ובמקלט [וכן בתיבת הדואר אם מצוי שמכניסים שם חמץ] וכיו"ב, ויבדקם לאחר הבדיקה בביתו ובלא הפסק. (ויכולים השכנים למנות אחד מביניהם לבדוק עבור כולם).

חיוב הבדיקה בליל י"ד בארונות שניקו היטב

- יא. מן הדין חייבים לבדוק בליל י"ד לאור הנר את כל המקומות שמכניסים בהם חמץ, והעולם נהגו להקל שלא לבדוק בעיון לאור הנר את המקומות שניקו היטב קודם ליל י"ד, וכגון – ארונות המטבח, מקרר ומקפיא, וארונות הבגדים והכיסים – והאחרונים למדו זכות ע"ז. אבל במקומות שיש חשש שלאחר הנקיון הכניסו ילדים חמץ יש לבדוק בליל י"ד לאור הנר לכו"ע^{יג}.
- ומן הראוי להשאיר מקום אחד שלא לנקותו היטב קודם בדיקת חמץ כדי שיהיה חיוב בדיקה באותו מקום בליל י"ד מן הדין^{יד}.

יב. כן הכרעת המ"ב (סימן תל"ב סק"ז, ובדעת למהרש"ם) דכיון דכולהו חדא מצוה היא שמחוייב לילך ולבדוק כל המקומות שיש בהם חמץ אין שייך לומר דההליכה תחשב להפסק, ולפי"ד אין צורך לעשות כמ"ש הגרש"ק בחכמת שלמה שיכיון בברכה שעושה על הבדיקה בביתו שאינו מתכוין לפטור בה את בדיקת חנותו ויברך אח"כ על הבדיקה בחנות (וגם דאם היא מצוה אחת נראה דא"א לברך עליה ב"פ). ובדוק ביתו ובית חבירו דלא שייך לומר ע"ז דכולהו חדא מצוה, מברך פעם שנית על בדיקת בית חבירו, אם אינם סמוכים ממש.

יג. בסימן תל"ג סי"א איתא המכבד חדרו בי"ג בניסן ומכיון לבדוק (לשם בדיקת חמץ מ"ב מביאור הגר"א) אעפ"כ צריך לחזור ולבדוק ליל י"ד, ובמ"ב ביאר שהכיבוד אינו בדיקה גמורה, ואפילו בדק לאור הנר צריך לחזור ולבדוק שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה, וכתב בשעה"צ שלתה"ד אם משאיר חדר שלא ניקהו לבדיקה שפיר דמי, ולמג"א דבדיקת היום לאור הנר לא מהני בכל גוונא צריך לחזור ולבדוק, וע"ע בר"ס תל"ג במ"ב סק"א ובשעה"צ דלדוה"פ יכול לבדוק בליל י"ג לאור הנר, (והחשש רק מהפסד הברכה, וכ' בשו"ע הרב שאם נשאר חדר לבדיקה אין חשש) וביום י"ג לא יבדוק לאור הנר ואם בדק יחזור ויבדוק בלא ברכה. ובשבה"ל (ח"א סי' קל"ו) כ' שמשמעות הפוסקים שבדיקת הכיסין תהיה בליל בדיקת חמץ וכיון שקשה לאור הנר יעשה באופן המועיל לבדיקה. [אמנם למעשה נוהג מרן זצ"ל, בזה לבדוק קודם ולא בליל י"ד].

ולאידך גיסא הביא בשעה"צ (תל"ב סק"ב) מפתחי תשובה דאחר שכתב הרמ"א בסימן תל"ג לכבד את הבית קודם הבדיקה א"א לברך על הבדיקה אח"כ, ובשע"ת סו"ס תל"ג כתב שהעולם מקילים בבדיקה וסומכים על הנקיון שעשו. והמהרש"ם בדעת (תל"ג ס"ב) הביא מהדעת דחדרים שכבדום היטב ותיבות שניערום ואין חשש שנשאר חמץ בחורים וסדקים דמי למקום שאין מכניסין בו חמץ וסגי בנר כל דהו [ובחכמת שלמה למהרש"ק כתב דאם בדקו ג' ימים קודם ליל הבדיקה הוה חזקה וכמקום שאין מכניסין בו חמץ, אמנם בשבה"ל (ח"א סי' קס"ו ה') תמה ע"ז דכיון דהטעם דכיבוד לא מהני משום דלא מבידק שפיר כמ"ש הפוסקים א"כ מ"ש י"א מ"ב וי"ג, ע"כ]. ויש עוד צד להקל דכיון שאחר הנקיון ודאי שפירורים של כזית לא נשארו, ובשעה"צ (תמ"ב סק"ס) ובשו"ע הרב (שם בקו"א סק"ח) מוכח דאין חיוב בדיקה על פירורין פחות מכזית, (ובחזו"א (או"ח סימן קט"ז ס"ק י"ג וי"ח) מחייב בדיקה גם לפירורין פחות מכזית ובזמנינו שאין נמצא כ"כ חורין וסדקין בבית ובארונות יש לדעת המקילים יותר מקום בהלכה). ויש מחמירים ונוהגים שכל הארונות והמקומות שיש חשש שמכניסים בהם חמץ כל השנה

יוצא מביתו קודם ליל י"ד

יב. מי שיוצא מביתו קודם ליל י"ד, תוך שלשים יום לפסח, חייב בבדיקת חמץ^{טו}. ואם יצא ולא בדק יכול למנות שליח שיבדוק בזמנו בלילה. וכל זה אם ברור לו שהשליח יעשה השליחות כראוי, אבל כשממנה שכן וכדו' שאין ודאי שיבדוק כראוי, עדיף שישכיר את הדירה לנכרי וימכור כל החמץ.

בתי כנסיות מוסדות ואורחים

יג. בתי כנסיות ובתי מדרשות – צריכים בדיקה בליל י"ד לאור הנר, וכתב במ"ב דיכולין לברך. ומ"מ מהנכון שיברכו בביתם ויכוונו גם על הבדיקה בביהכנ"ס. וא"צ לבטל כיון שאינו שלהם^{טז}. וכבר כתבנו כי במצב הנוכחי שאין נראה שיפתחו את ביהכנ"ס לפסח מספיק למכור לנכרי וא"צ לבדוק.

יד. ישיבות מוסדות ובתי ספר – יבדוק האחראי את ביהמ"ד, חדרי השיעורים, חדר האוכל והמטבח, וכתות הלימוד, או ימכור את הכל לנכרי.

ובשנה זו עקב המצב עדיף שימכור הכל לנכרי

טו. אורח אינו חייב בבדיקה ואע"פ שיש לו חדר מיוחד^{טז}. וכן חתן הנמצא בבית חותנו אינו חייב, וגם אם רוצה לשכור חדר מחותנו לקיים מצות בדיקה אין שכירות זו מחייבת. [ואם אוכל שם החתן מחמצו לדעת שו"ע הרב מבער חותנו את חמצו בשליחותו]^{יז}.

טז. אחר הבדיקה יצניע את החמץ שמצא, וכן ישגיח היטב על החמץ שעומד לאכילת הלילה והבוקר שלא יתפזר, שלא יתחייב שוב

לאחר שגמרו לנקותם לפסח בודקים אותם לאור הנר קודם שמכניסים את החפצים המיועדים לפסח. (ולהשאיר את הכל לליל י"ד א"א, וע"כ משתדלים לכל הפחות לבדוק לאור הנר קודם ליל י"ד).

יד. הכוונה בזה שראוי שיהיה בדירה אפשרות שיהיה חמץ, עפ"מ"ש בשעה"צ (סי' תל"ב י"ב) מספר פ"ת דאם מכבד את הבית א"א לברך על הבדיקה אח"כ.

טו. שו"ע סי' תל"ו ס"א, ע"ש.

טז. סי' תל"ג ס"י, ומ"ב (ס"ק מ"ג) בשם שו"ע הרב. והנכון לברך בבית ולכוין גם על הבדיקה בביהכנ"ס וכמ"ש המהרש"ם בדע"ת שם. וע"ע בשה"ל (ח"א סימן קל"ה), בביאור גדרי החיוב, ובערוך השלחן (סימן תל"ג סעיף י"ב). וא"צ לבטל כמ"ש המ"ב שם.

יז. אורח אי"ח בבדיקה, דכיון שאין החמץ שלו ואין הבית שלו, אין עליו חיוב בדיקה, כשאר בני הבית שפטורים מה"ט.

יח. עיין בשבה"ל (ח"ד סי' מ"ד) שהשכירות מחותנו אינה מחייבת, דשכירות גרועה היא שאין כל ההשתמשות בחדר השכור שלו בלבד, וגם מפני שמשכיר לו רק כדי לקיים מצות בדיקה, וגם אם יאמר חמיו שמשכירו לו ליותר זמן, הוה כהערמה בעלמא. ועוד דבטעם חיוב הבדיקה על השוכר כתב המג"א (בסימן תל"ז ס"ק ג') דאע"פ שהחמץ של משכיר מ"מ מסתמא הפקירו כשיצא ממנו וזה לא שייך בנידון זה. ובאם אוכל שם החתן מחמצו הרי לדעת הרב הגר"ז (בשו"ע סימן תל"ו ס"ב) חותנו מבער בשליחותו, דכן משמע פשוט הדברים בשו"ע הרב דלא מיירי בשוכר אלא באורח כנידו"ד. (ועיין בתשובות מהרש"ם ח"ג סימן רצ"א דמחפש הגאון עצה איך אפשר לברך בנידון הדומה לזה, איברא המעיין יראה דאין הנידונים דומים זל"ז כלל).

בבדיקה"ט.

יז. חנויות שמוכרים בהם מזון חמץ בליל בדיקת חמץ, צריך לבדוק בהם את החמץ עם גמר המכירה בלילה, או עם גמר המכירה ביום י"ד בבוקר.²

יט. שו"ע סי' תל"ד.

כ. שמעתי ממרן זצ"ל, דכיון שמשתמש בחנות כל הזמן בחמץ א"צ בדיקה בתחלת הלילה אלא עם גמר השימוש. [עיי' בחק יעקב (סי' תל"ג ס"ק כ"ו) ובעוד אחרונים שם דס"ל שבכיסים אין חיוב לבדוק אלא ביום י"ד ולא בלילה, כיון שאוכל עוד חמץ וחיישינן שיכניס לכיס ודלא כמ"ב (ס"ק מ"ז) ודעימיה, וא"כ כ"ש היכא שבודאי ממשיך להשתמש בחמץ שא"צ לבדוק עד גמר השימוש]. וכן הפינה שאוכלים בה חמץ אחר הבדיקה אינה צריכה בדיקה.